

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

มนุษย์เป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญที่สุดในด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์และสนองตอบต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และขณะเดียวกันมนุษย์ก็มีบทบาทที่สำคัญในการทำลาย การก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ อาทิเช่น ปัญหาขยะมูลฝอยปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ตลอดจนปัญหาผลกระทบจากปรากฏการณ์ต่างๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศอย่างฉับพลัน การเพิ่มสูงขึ้นของอุณหภูมิเฉลี่ยของโลก การละลายของน้ำแข็งขั้วโลก การเกิดปรากฏการณ์เรือนกระจก ภาวะฝนกรด และปรากฏการณ์อื่นๆ ที่ติดตามมาอีกมากมาย

ในปัจจุบัน ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมทวีความรุนแรงและได้ส่งผลกระทบต่อทั่วโลก และส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีลักษณะเป็นห่วงโซ่กระทบต่อกันเป็นทอดๆ เป็นวงกว้างโดยปลายห่วงโซ่ คือ มนุษย์และสิ่งมีชีวิตในโลก ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัญหาที่ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยให้ความสนใจในการอนุรักษ์ รวมทั้งหามาตรการหรือแนวป้องกันและแก้ไข มีการออกกฎหมายมาบังคับใช้โดยตรง

การออกกฎระเบียบ มาตรฐาน ด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงานจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ช่วยปกป้องและรักษาสิ่งแวดล้อมของโลกให้ยาวนานขึ้น ดังจะเห็นได้จากการใช้กฎระเบียบมาตรฐานทั้งแบบสมัครใจและบังคับใช้ให้ปฏิบัติตามข้อกำหนดกันมากขึ้น อาทิเช่น สหภาพยุโรป มีการบังคับใช้ระเบียบ REACH เพื่อจัดการและควบคุมการใช้สารเคมี ผู้ค้าปลีกรายใหญ่ในสหภาพยุโรปหลายรายได้ใช้ฉลากที่บ่งบอกถึงปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (Carbon Footprint™ logo) การปฏิบัติตามข้อกำหนดของฉลาก หรือ Labeling ตามที่ประเทศต่างๆ ระบุ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าในหลายประเทศได้นำกฎระเบียบ และมาตรฐานมาใช้กันอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการรักษาสภาพแวดล้อมและให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างยั่งยืนหรือแม้กระทั่งนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเข้ามาเป็นเงื่อนไขทางการค้า

การให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมมีเพิ่มขึ้นมากในทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ข้อมูลทางการบัญชีเข้ามามีบทบาทในการจัดทำรายงานเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม การเปิดเผยข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม (Environmental Aspects) เกิดจากวิธีการทางบัญชีที่มีการพัฒนาอย่าง

ต่อเนื่องทำให้เราเกิดการคิดค้นวิธีการปฏิบัติทางการบัญชี และการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมเรียกว่า การบัญชีสิ่งแวดล้อม

ในระดับสากลตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2523 องค์การสหประชาชาติได้ตั้งคณะทำงานในการกำหนดมาตรฐานสากลเกี่ยวกับการบัญชีและรายงาน (The Intergovernmental Working Group of Export on International Standards of Accounting and Reporting : ISAR) ได้ให้ความสนใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบัญชีสิ่งแวดล้อม และได้ดำเนินการศึกษาวิจัยมากมายทั้งในระดับชาติและในระดับกิจการอย่างต่อเนื่องมา โดยตลอดเพื่อระบุแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมที่สุดในการกำหนดมาตรฐานและวิธีปฏิบัติโดย ISAR ได้ออกเป็นรายงานแนวทางปฏิบัติทางบัญชีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (UNCTAD – ISAR Report – Environmental Financial Accounting) และได้มีการปรับปรุงแนวทางปฏิบัติทางบัญชีสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องตลอดมาเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเดียวกันในระดับสากล

ในประเทศแถบเอเชียและประเทศไทยเริ่มให้ความสนใจต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมมาตั้งแต่ประมาณ ปี พ.ศ. 2535 แต่ยังไม่แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับในวงกว้างมากนักอาจเนื่องจากยังมีความรู้ใหม่และไม่ค่อยมีผู้รู้หรือตำราประกอบมากนักรวมถึงยังไม่มีผู้ศึกษาอย่างจริงจังโดยเฉพาะการลงทุนเรื่องสิ่งแวดล้อมอาจไม่ได้รับผลตอบแทนที่เป็นรูปธรรมชัดเจนเท่าการลงทุนในส่วนอื่น เช่น การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ การโฆษณา และการบริหารงานต้นทุน เป็นต้น และกฎหมายที่ใช้บังคับในเรื่องดังกล่าวยังมีไม่มากนักรวมถึงเมื่อเศรษฐกิจในภาคพื้นเอเชียประสบปัญหาวิกฤตการณ์ เช่น ปัจจุบันและถดถอยลงความสนใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมของกิจการจึงลดลงและคาดว่าจะลดลงเป็นอย่างมาก (ชคญา สุกรักษ์, 2543: 5)

แต่ทว่าการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของกิจการเป็นเรื่องที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวมถึงผู้ที่มีส่วนได้เสียไม่ว่าจะเป็นเจ้าหนี้ ผู้ลงทุน ลูกค้า ผู้จำหน่ายสินค้า หน่วยงานกำกับดูแล และสาธารณชนทั่วไป ตระหนักถึงและให้ความสนใจเป็นพิเศษหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงได้เข้ามามีบทบาทในการกระตุ้นให้ธุรกิจมีความสนใจในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมร้องขอ หรือบังคับให้ธุรกิจต้องเปิดเผยในเรื่องสิ่งแวดล้อมต่อหน่วยราชการหรือสถาบันที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือสาธารณชน นักบัญชีจึงเข้าไปมีบทบาทในการจัดทำรายงานเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม การเปิดเผยข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม (Environmental Aspects) เพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์ต่อทั้งกิจการและสาธารณชน

การเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญในการให้ความชัดเจนหรือเป็นการอธิบายเพิ่มเติมรายการที่มีอยู่ในงบการเงิน ไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน หรือในบางกรณีอาจเปิดเผยไว้ในรายงานแยกไว้ต่างหากเป็นการเฉพาะแยกจากงบการเงิน การตัดสินใจในการเปิดเผยข้อมูล

โดยแสดงรวมไว้ในงบการเงินหรือแยกต่างหากขึ้นอยู่กับสาระสำคัญของรายการด้านสิ่งแวดล้อม นั้นรวมทั้งความมีสาระสำคัญของจำนวนเงินและลักษณะของรายการด้วย

การเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมดังกล่าวอาจนำเสนอและเปิดเผยตามความสมัครใจหรือโดยผลบังคับของกฎหมายเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมหรือชื่อเสียงของกิจการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีบทบาทในการร้องขอหรือบังคับให้ธุรกิจต้องเปิดเผยในเรื่องสิ่งแวดล้อมต่อหน่วยราชการ หรือสถาบันที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือสาธารณชน โดยข้อมูลที่นำเสนอเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวต้องไม่ก่อให้เกิดผลเสียหายหรือความสามารถในการแข่งขันของกิจการ และเนื่องจาก บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์เป็นองค์กรธุรกิจที่ต้องเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่อผู้มีส่วนได้เสีย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ว่ามีการเปิดเผยข้อมูลในลักษณะอย่างไร มากน้อยอย่างไรและมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการดำเนินธุรกิจหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรม และกลุ่มทรัพยากร
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของระดับการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีต่อความสำเร็จของการดำเนินธุรกิจ

คำถามการวิจัย

1. ระดับการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมของบริษัทที่มีอิทธิพลต่ออัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์หรือไม่
2. ระดับการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมของบริษัทที่มีอิทธิพลต่ออัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้นหรือไม่
3. ระดับการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมของบริษัทที่มีอิทธิพลต่ออัตราส่วนกำไรสุทธิต่อหุ้นหรือไม่

สมมุติฐานการวิจัย

สมมุติฐานที่ 1

ระดับการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมของบริษัทที่มีอิทธิพลต่ออัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์

สมมุติฐานที่ 2

ระดับการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมของบริษัทมีอิทธิพลต่ออัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น

สมมุติฐานที่ 3

ระดับการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมของบริษัทมีอิทธิพลต่ออัตราส่วนกำไรสุทธิต่อหุ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตในการศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาถึงข้อมูลจากรายงานประจำปีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยประจำปี 2553-2555 ซึ่งจะศึกษาใน 2 กลุ่มอุตสาหกรรมคือ กลุ่มสินค้าอุตสาหกรรม กลุ่มทรัพยากร โดยจะใช้แบบ 56-1 ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในการเก็บข้อมูลระดับการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมของบริษัทในกลุ่มอุตสาหกรรมทั้ง 2 กลุ่มอุตสาหกรรม ประชากรที่ศึกษาคือ บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย 2 กลุ่มอุตสาหกรรม โดยจะไม่มีการใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็นในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากจะศึกษาการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมของบริษัททั้งหมดใน 2 กลุ่มอุตสาหกรรม คือ กลุ่มสินค้าอุตสาหกรรมจำนวน 82 บริษัท และกลุ่มทรัพยากรจำนวน 32 บริษัท รวมทั้งสิ้น 114 บริษัท

นิยามศัพท์เฉพาะ

การบัญชีสิ่งแวดล้อม คือ หลักการที่เกี่ยวข้องกับวิธีการปฏิบัติทางการบัญชีของกิจการเกี่ยวกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเช่น การรับรู้รายการและบันทึกบัญชี ต้นทุนและหนี้สินที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากกิจกรรมที่ทำ การวัดมูลค่า การแสดงรายการ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและผลการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อม

ระดับการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความมากน้อยของการเปิดเผยข้อมูลทางบัญชีที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินซึ่งจะแสดงไว้ในงบการเงินและส่วนอื่นๆ ของรายงานประจำปี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติเกี่ยวกับบัญชีสิ่งแวดล้อมของธุรกิจตามแนวทางที่พอจะปฏิบัติได้ในอุตสาหกรรมของกิจการ

2. ทำให้ผู้ปฏิบัติในแต่ละอุตสาหกรรมเห็นประโยชน์ที่ได้รับจากการปฏิบัติเกี่ยวกับบัญชีสิ่งแวดล้อมว่าส่งผลในทางการเงินและให้ความสำคัญในการปฏิบัติเกี่ยวกับบัญชีสิ่งแวดล้อมซึ่งจะทำให้ภาพลักษณ์ของบริษัทดีขึ้นอีกด้วย
3. ทำให้ผู้ใช้รายงานประจำปีได้ใช้ประโยชน์จากการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยในการตัดสินใจลงทุนในธุรกิจซึ่งเป็นธุรกิจที่มีการพัฒนาที่ยั่งยืน
4. ใช้เป็นแนวทางเพื่อให้หน่วยงานที่มีหน้าที่กำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยให้เหมาะสมกับกลุ่มอุตสาหกรรม
5. เป็นฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาด้านการบัญชีและสิ่งแวดล้อม และใช้ในการอ้างอิงเพื่อทำวิจัยต่อไปในอนาคต